

Kirjavinkkaus lukemaanhoukuttamismenetelmänä

(Mäkelä, Marja-Leena: Kirjavinkkarikirja, BTJ Kirjastopalvelu Oy, 1998)

Mitä on kirjavinkkaus?

Kirjavinkkaus on lukemaanhoukutusmenetelmä, jossa kirjaston työntekijä, opettaja tai muu kirjallisuudesta innostunut ihminen kertoo ryhmälle valitsemistaan kirjoista. Seinäjokelaisen kirjavinkkarin Marja-Leena Mäkelän sanoin ”kirjavinkkaus aidosti tehtynä on innostava, kiusaava, houkuttava, turhauttava ja tuskastuttava menetelmä. Kirjavinkkari kertoo vähän kirjan henkilöistä, tapahtumista ja sitten naps; tarina poikki.”

Mäty-periaate

Kun kirjavinkkari saapuu koululuokkaan hänellä on mukanaan parikolmekymmentä lukemaansa mäty- eli mä tykkään -kirjaa. Hän kertoo vuoroin tyttöjä ja vuoroin poikia kiinnostavista kirjoista. Hänen kirjavinkkinsä ovat lyhyenpuoleisia, kolmesta viiteen minuuttiin, yli viiden minuutin mittaisia kirjavinkkejä ei saa yhdelle oppitunnille kovin monta mahdollista.

Kirjavinkkari esittelee vaihtoehtoja, erilaisia kirjoja, joukossa ihan uusia ja myös kirjaston hyllyihin unohtuneita klassikkoja. Mukana on paksuja saturomaaneja ja myös ihan ohuita, hyvin helposti sulavia luettavia, sillä kirjavinkkari ottaa aina huomioon myös huonot ja tottumattomat lukijat. Kirjavinkkarin houkutusta tarvitsevat eniten juuri he, eivätkä ne, jotka harrastavat lukemista. Tärkeintä on, että lapsilla on lainattavissaan esitellyt kirjat heti tunnin jälkeen, jotta orastava halu lukea ei mene ohi. Niinpä kirjavinkkari jättää kirjat tuntinsa jälkeen luokkaan tai ainakin listan mukana olleista kirjoista.

Kirjavinkkausta eri tavoin

Oppilaslähtöinen vinkkaus: kerätään tiettyyn hyllyyn kirjoja, mistä lapset valitsevat kirjan, joka kirjan etu- tai/ ja takakannen perusteella kiinnostaa heitä, sen jälkeen kirja vinkataan kaikille.

Teemavinkkaukseen voisi sopia esim. Keltanokka-sarja, tms. sarjakirjat, jotta sarjakirjat tulisivat tutuiksi. Ne houkuttelevat usein lukemaan eri kirjailijoiden kirjoja. Voidaan valita myös lapsia kiinnostava aihe, esim. dinosauruskirjat, avaruuskirjat tai kummituskirjat. Suosittua on myös vinkata jonkun kirjailijan tuotantoa, esim. Astrid Lindgrenin tai Roald Dahlin.

Vertaisvinkkauksessa oppilaat vinkkaavat kirjoja toisilleen, esim. ylä-asteikäiset nuoremmilleen tai luokan sisällä toisilleen.

Kirja ja siitä tehdyn äänitekirjan vinkkaus yhdessä

Katso Jyväskylän kaupunginkirjaston [Leffavinkit](#), Tampereen kaupunginkirjaston [romppuvinkit](#) ja Makupalojen [web-sivuvinkit](#).

Draamallinen kirjavinkkaus

(Katariina Tenhunen Rantsilan kunnankirjasto katariina.tenhunen@rantsila.fi)

”Minä sain kirjastosta ihan oman kirjastokortin, sanoi Mimmi-Lehmä. Mitä ihmettä, lehmälle kirjastokortti, raakkui Varis? Kyllä, ensin kirjastossa ei tiedetty, miten tulisi menetellä lehmän suhteen, mutta sitten kirjastotäti sanoi, että Veli-Pekka saa allekirjoittaa kortin ja kirjoittaa korttiin ihan mitä hän haluaa. Joten Veli-Pekka kirjoitti jotain mikä hänestä kuullosti kamalan hauskalta, hän kirjoitti korttiin: Alkkaritalkkari!”

Draamallinen kirjavinkkaus tarkoittaa kirjavinkkausta, jonka apuna käytetään erilaisia draaman keinoja. Kirjavinkkari voi pukeutua **rooliasuun**, hänellä voi olla käsinukkeja tai vinkkaustuokiassa voi käyttää sekä rooliasua että käsinukkeja yhtäaikaan. Esimerkiksi kirjassa Wieslander:Mimmi Lehmä ja Varis on kertomus Mimmi Lehmän käynnistä kirjastossa. Kirjavinkkaaja pukeutuu lehmän asuun ja Varis on käsinukke. Ääntä muuttamalla yksi vinkkaaja saa molemmat hahmot ”puhumaan”.

Käsinuket elävöittävät esimerkiksi Suomen lasten eläinsatuja, joissa tarinan/sadun pääosassa ovat usein karhu ja kettu. Nukketeatteri sopii myös kirjavinkkaukseen. Pöytä- ja varjoteatteriakin voi käyttää vinkkaustuokion alussa, mutta varsinkin varjoteatteri on sen verran suuritöinen toteuttaa, että sen käyttö sopii paremmin esimerkiksi kirjaston lastentapahtumiin tms.

Teemat Draamallinen kirjavinkkaus tapahtuu teemoittain ja vinkattavat kirjat liittyvät rooliasuun. Esimerkiksi kuningattaren rooliasussa kirjavinkkari vinkkaa prinsessa-, prinssi-, kuningas- ja kunigatarkirjoja. Noitana vinkataan noitakirjoja, kummituksena kummituskirjoja jne. Vinkkauksen lisäksi tuokion alkuun voidaan liittää esimerkiksi improvisoitu osa, joka kertoo lapsille, miksi ko. hahmo on nyt koululla/kirjastossa. Lapset voidaan myös ottaa mukaan tuokion rakentamiseen niin, että he tekevät esimerkiksi yhdessä noidan kanssa taikalientä, jota maistellaan tuokion lopuksi samalla, kun lausutaan yhdessä opeteltuja taikaloitsuja.

Kirjavalikoima Draamallinen kirjavinkkaus toimii parhaiten luokka-asteilla 0-2. Lapset lähtevät heti tarinaan mukaan ja haluavat uskoa, että heidän edessään on ihan oikea lehmä, kana tai kummitus. Draaman käyttö kirjavinkkauksen apuna tarjoaa mahdollisuuden laajaan kirjavalikoimaan vinkkaustuokiota varten. Kannattaa aina ottaa mukaan muutama klassikkosatu, vaikka teksti saattaa kuullostaa vanhahtavalta. Kun

tarina kerrotaan elävästi, äänenpainoa muutellen, vanhakin satu/tarina herättää lapsen mielessä kutkuttavan uteliaisuuden: kuinka sitten kävikään? Klassikkojen lisäksi kirjakassiin otetaan mukaan uusia, vasta ilmestyneitä teemaan liittyviä kirjoja. Koska kohdeyleisö on 6-8 -vuotiaita, vinkkarin kirjavalikoimassa voi olla sekä kuvakirjoja että suorasanaista kaunokirjallisuutta. Pääasia on, että kirjassa on hyvä tarina, joka kantaa ja jaksaa pitää lapsen mielenkiinnon yllä.

Vinkkauspaikka Draamalliset kirjavinkkaukset voidaan pitää joko koulussa tai kirjastossa. Paikan valinta riippuu paikkakunnasta. Isoimmilla paikkakunnilla ja kuntakeskuksissa koulut ja kirjasto sijaitsevat usein lähekkäin, jolloin koulusta voidaan helposti siirtyä kirjastoon. Kirjastossa pidettävän vinkkauksen jälkeen lapset voivat saman tien lainata itselleen vinkatut kirjat. Pienillä, kuntakeskuksen ulkopuolella olevilla kouluilla on harvoin määrärahoja lasten kuljettamiseen kirjastoon, joten silloin on helpompi kirjavinkkarin mennä koululle. Koululla vinkattaessa kirjoja ei voi kuitenkaan jättää koululle. Jotta jokainen lapsi saisi kirjan luettavakseen, kirjavinkkarin pitäisi raahata mukanaan kymmeniä kirjoja. Sellaisilla kouluilla opettajille kannattaa jättää vinkatuista kirjoista lista, jotta joko opettaja tai lapset itse voivat lainata kirjat myöhemmin kirjastosta. Tällöin nekin lapset, jotka eivät ole aikaisemmin käyneet kirjastossa, pääsevät lainaamaan vinkatut kirjat ja usein he myös vetävät vanhemmat mukanaan kirjastoon.

Kirjavinkkarit ja kirjakassikulkurit kiertämässä (Seinäjoen kaupunginkirjasto)

Kirjastoissa on perinteisesti kutsuttu koululuokkia kirjastoon, mutta me kirjastolaiset tarjoudumme myös vierailemaan kouluissa kirjoista puhumassa. Ja olemme valmiita käymään millä luokalla tahansa. Asialla ovat kirjavinkkarit ja kirjakassikulkurit, joiden on tarkoitus herättää lapsissa ja nuorissa lukuhalu ja innostus kirjoihin.

Kirjavinkkaus on tullut suomenruotsalaisten kirjastojen kautta myös suomenkielisiin kirjastoihin. Alun perin tämä menetelmä on seilannut Atlantin yli USAsta. Esimerkiksi Joni Bodart esittelee kirjavinkkausta kirjassa Booktalk, jonka pohjalta olen soveltanut omia kirjavinkkaustapojani.

Kirjavinkkaus aidosti tehtynä on innostava, kiusaava, houkuttava, turhauttava ja tuskastuttava menetelmä. Kirjavinkkari kertoo vähän kirjan henkilöistä, tapahtumista ja sitten naps; tarina poikki.

Ihmemies Topin esimerkki

Kirjavinkkari tutustuttaa kuulijat esimerkiksi kuudesluokkalaiseen Topiin, joka muuttaa äitinsä kanssa Pohjois-Karjalasta rintamaille. Topi ei ole milloinkaan nähnyt isäänsä, ja entisessä koulussa oli kovasti tykätty Topin mielikuvituksellisista kertomuksista isän seikkailuista milloin viidakon sissinä milloin syvänmeren helmenkalastajana. Uudessa koulussa tämä ei toimi. Koko luokka nauraa Tino etunenässä Topin mie-kielisille jutuille.

Välitunnilla Topi yrittää löytää muita luokkalaisiaan, mutta huomaa vain tiiviin ringin koulun nurkan takana opettajan valvovan silmän ulottumattomissa. Ringissä Tino tönnii Markusta kumoon, ja muut seuraavat ottelua. Äkkiä ringin keskellä on kolmaskin poika: - Raukka olet ite, Topi sähähtää Tinolle. - Ai, mitä? Tino kysyy. - Sie se vasta raukka olet, Topi toistaa ja tuijottaa Tinoa silmiin. Tinon aikoessa tönäistä Topin kumoon tämä sanoo: - Me taidetaan olla ihan eri sarjassa. - Joo, tuommoisen karpässarjalaisen minä liippaan ja laappaan niin, ettei jää kuin munat ja saappaat, Tino hörähtää ja ottaa uuden askeleen Topia kohden. - Astu taakse ja karkota apina, Topi mutisee katsoen Tinoa silmiin. - Vai apina, jumankauta, Tino karjaisee ja yrittää työntää Topin kumoon.

Miten tässä tappelussa oikein käy, sen saatte tietää, jos luette itse Tuula Kallioniemen kirjan Ihmemies Topi, lopettaa kirjavinkkari ja näyttää vielä kirjaa luokalle.

Toisessa luokassa Ihmemies Topin voi avata erilaisuuden kautta, kuvata samalla luokalla olevaa, pikkutyttöä Kolumbiasta adoptoitua Farinaa ja hänen ja Topin erilaisuutta. Kolmannessa voi ottaa esille ihastumisen, tykkäämisen, sillä Topi on auttamatta Farinan lumoissa. Tykkääkö Farina Topista, saatte tietää lukemalla itse kirjan loppuun.

Mäty-periaate

Kirjavinkkarilla on luokassa mukana parikolmekymmentä lukemaansa mäty- eli mä tykkään -kirjaa. Hän kertoo vuoroin tyttöjä ja vuoroin poikia kiinnostavista kirjoista. Hänen kirjavinkkinsä ovat lyhyenpuoleisia, kolmesta viiteen minuuttiin, yli viiden minuutin mittaisia kirjavinkkejä ei saa yhdelle oppitunnille kovin monta mahduttaa. Kirjavinkkari esittelee vaihtoehtoja, erilaisia kirjoja, joukossa ihan uusia ja myös kirjaston hyllyihin unohtuneita klassikkoja. Mukana on paksuja saturomaaneja ja myös ihan ohuita, hyvin helposti sulavia luettavia, sillä kirjavinkkari ottaa aina huomioon myös huonot ja tottumattomat lukijat. Hehän eniten kirjavinkkarin houkutusta tarvitsevat, eivät ne, jotka harrastavat lukemista. Tärkeintä on, että lapsilla on lainattavissaan esitellyt kirjat heti tunnin jälkeen, jotta orastava halu lukea ei mene ohi. Niinpä kirjavinkkari jättää kirjat tuntinsa jälkeen luokkaan tai ainakin listan mukana olleista kirjoista.

Miten valmistan kirjavinkkini

Yritän lukea mahdollisimman paljon. Uutta kirjaa lukiessa aika pian oivaltaa, onko tämä minun kirjavinkkauskirjani. Kirjassa pitää olla mielenkiintoisia henkilöitä, joille sattuu ja tapahtuu. Pelkkä paljo tapahtuminen ei minua hirveästi innosta; ulkoisten tapahtumien lisäksi täytyy tapahtua myös päähenkilön nupissa; kutsuisiko sitä kasvamiseksi.

Kun luen kirjaa teen siitä lieviä muistiinpanoja ja sitten laitan sen vähäksi aikaa syrjään muhimaan. Jonkin ajan kuluttua tartun siihen uudelleen ja valmistan luonnoksen kirjavinkiksi. Sitten kirja mukaan luokkaan. Koskaan ei etukäteen voi olla varma, miten

vinkkaus ensimmäisellä kerralla sujuu. Se riippuu niin paljon kuulijoista. Joskus kirjan kolahtaessa heti kirjavinkkari voi olla varma, että tästä tulee kassiklassikko. Joitakin kirjoja joutuu kuljettamaan mukana pitempään, ennen kuin löytää oikeat sanat kertoa siitä.

Missään tapauksessa valmiiksi kirjoittamaansa kirjavinkkiä ei pidä ruveta lukemaan luokassa ääneen. Sen sijaan kannattaa etukäteen miettiä, millaisia otteita kirjasta lukee. Ja ne on syytä merkitä helposti löydettäväksi, jotta ei tarvitse tuhlata tunnilla aikaa sivujen plaraamiseen.

On hyvä myös varautua siihen, että kaikki luokat ovat erilaisia: toiset tykkäävät ääneen luetun kuuntelemisesta, toiset tykkäävät enemmän siitä, että kerrot itse. Tämän eron huomaa luokassa aika äkkiä.

Kassiklassikoitani

Puhun nykyisin kassiklassikoista, moneen kertaan koetelluista ja houkuttaviksi havaituista kirjoista, joista yhä uudet lapset vaikuttavat innostuvan. Johtuneeko se siitä, että itse tunnen nämä kirjojen henkilöt niin läheisiksi, että haluan yhä uusien lasten heidän elämäänsä tutustuvan. Toki uusia kirjoja on hyvä ottaa myös mukaan, itsenkin takia, jotta ei rutinoidu yksinomaan vanhojen tuttujen esittelemiseen.

Kassiklassikoitani kolmoskuutosluokkalaisille ovat muiden muassa Roald Dahlin Iso Kiltti Jätti ja Matilda (3-6), Fridrik Erlingssonin Ritari Benjamin Kyyhkynen (5-6), Kari Hotakaisen Ritva (5-), Tuula Kallioniemen lähes koko tuotanto, Ole Lund Kirkegaardin Kumi-Tarzan (3-6), Mirja Kuivaniemen ja Hellevi Salmisen Pojat ja Pankkiryöstäjät (3-5), Kari Levolan Rouslaineit (2-5), Astrid Lindgrenin tuotantoa, Lois Lowryn Anastasiat (4-6), Margaret Mahyn Noitavaellus (5-), Asko Martinheimon Isojalkainen poika ja Mustajärven oudot linnut (4-), Nopolan sisarusten Heinähatut ja Vilttitossut (2-5), Christine Nöstlingerin Eput (1-4), ja Muurahaiskarhun nenä (5-6), Jukka Parkkisen Kaupungin kaunein lyyli ja Oskut (5-7), Timo Parvelan Ella-kirjat (1-), Jorma Ranivaaran Skeittaaja-sarja (4-6), Ulf Starkin Sakari (1-4) ja Hömpät ja niuhot (5-7), Viveca Sundvallin Mimmit ja Eddiet (1-4) sekä Anneli Toijalan Kuinka etana jarruttaa (1-6). Toki on monia muitakin mukana kulkevia kirjoja ja runoja yritän muistaa myös aina ottaa mukaan. Kirsi Kunnaksen Tiitiäisten lisäksi Jukka Itkosen Be&Pop, Tuula Korolaisen Aaveaakkoset eli haamuhetki kullin kallis ja Enkeli ja poliisi, Kaija Löytyn Prinssi Pipariks, Ilpo Tiihosen Antero Vipuliini ja Jukka Virtasen Kaukaisen saaren aarre ainakin ovat saaneet hyvän vastaanoton.

Kirjavinkkaus POMEissa

Kirjavinkkauksen tavoitteena

- innostaa ja houkutella lukemaan
- kurkistaa yhdessä kirjaan/kirjoihin
- edistää lapsen lukuharrastusta ja aktivoida häntä kirjaston käyttäjäksi.

Kirjavinkkauksen suunnittelu

- mikä on tämän kirjavinkkauksen keskeinen idea, minkä varaan tunti rakentuu, esim. lasta koukuttava teema, vai kantaako kirjan päähenkilö, tarina käänteineen, kirjailija tuotantoineen... --> rakentakaa vinkkaus keskeisen idean ympärille
- miten saada vinkkauksesta kokonaisuus >< joukko erillisiä tuokioita
- miten oppilaat tempaistaan mukaan: osallistamisen tavat ja keinot pohdintaan

Tietoa kirjavinkkauksesta

<http://yhteistyö.nettisivu.org/lukuharrastus/tietoja-kirjavinkkauksesta/>

Kirjavinkkariblogi

http://www.vinkkarit.vuodatus.net/page/Mit_kirjavinkkaus_on

Ketola, L. 2008. *Kirjavinkkauksen käytännöt yleisessä kirjastossa – kirjavinkkarin näkökulma*. Pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02517.pdf>